

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Проаналізовано обсяги і структуру основних ринкових важелів механізму державної підтримки матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств: фінансовий лізинг, часткова компенсація вартості складної вітчизняної техніки, здешевлення кредитів. Проведено моніторинг існуючих проблем її надання та запропоновано шляхи удосконалення. Визначено, що рушійною силою в активізації процесу технічного оновлення сільськогосподарських підприємств повинна бути належна фінансова підтримка з боку держави.

Постановка проблеми

Аналіз світових тенденцій розвитку аграрного сектора економіки показує, що успіхи сільськогосподарських товаровиробників будуть зумовлені перш над усе рівнем їх технічного забезпечення. Вітчизняні сільськогосподарські підприємства лише на 45–58 % від технологічної потреби забезпечені технікою, з якої майже 90 % потребує заміни [1]. Кількість зношеної техніки, яку щороку списують підприємства, значно перевищує кількість, що закуповується. Крім того, низький рівень її якості та надійності призводить до збільшення строків виконання механізованих робіт, річного та сезонного навантаження на машинно-тракторний парк і втрат сільськогосподарської продукції. Система технічного сервісу не функціонує. Витрати, пов'язані з ремонтом і технічним обслуговуванням машин й обладнання, щороку зростають. Загальна потреба села у фінансових ресурсах залишається високою, а із бюджету надходять кошти в недостатньому розмірі. Такий кризовий стан із оновленням матеріально-технічної бази вимагає прийняття кардинальних державних організаційно-економічних заходів. Наразі актуальним є питання державної фінансової підтримки технічного оновлення сільськогосподарських підприємств та оцінка ефективності функціонування даного механізму в останні роки.

Аналіз останніх досліджень і постановка завдання

Питанням бюджетного механізму державної підтримки техніко-технологічного забезпечення сільського господарства приділено значну увагу в працях видатних учених-економістів: О. Є. Гудзь, М. Я. Дем'яненка, Г. Ф. Мазура, Г. М. Підлісецького, О. В. Олійника та ін. Зокрема, О. В. Олійник і Т. В. Калашнікова приділяли значну увагу програмі часткової компенсації вартості складної техніки вітчизняного виробництва [6]. Г. М. Підлісецьким і

П. А. Денисенко розглянуто механізми і функції фінансового лізингу[7]. Проте, на наш погляд, потребує повнішого розкриття комплексний аналіз механізму реалізації програм державної підтримки з питань технічного оновлення з урахуванням сучасних тенденцій цього процесу в Україні у поєднанні з обсягами її надання.

Метою дослідження є оцінка сучасного стану механізму бюджетної підтримки матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств і визначення рівня державного сприяння процесу оновлення.

Об'єкт та методика дослідження

Об'єктом дослідження є процес формування основних засобів сільськогосподарських підприємств. Теоретико-методологічною та інформаційною основою дослідження стали праці вітчизняних науковців щодо державної підтримки аграрного сектора, нормативно-правові акти, дані Міністерства аграрної політики та продовольства. При написанні статті використано такі основні економіко-математичні методи: абстрактно-логічний, розрахунково-конструктивний, порівнянь і співставлень, аналізу та синтезу.

Результати досліджень

Конкретні інструменти реалізації державної підтримки матеріально-технічного оснащення аграрних підприємств визначені в Законі України «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року». Згідно з ним не наведені обсяги державної підтримки придбання техніки, проте чітко декларовані її важелі: «переоснащення матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств шляхом удосконалення довготермінового кредитування, часткової компенсації вартості складної сільськогосподарської техніки за рахунок Державного бюджету України, системи фінансового лізингу, підтримки розвитку інфраструктури матеріально-технічного забезпечення» [5, 8, 9].

У табл. 1 наведено динаміку видатків по Міністерству аграрної політики за рахунок коштів загального і спеціального фондів державного бюджету України.

Таблиця 1. Фінансування видатків по Міністерству аграрної політики за рахунок коштів загального і спеціального фондів Державного бюджету України, млн грн

Найменування видатків за програмною класифікацією	Роки						
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Усього видатків загального і спеціального фондів	55907,5	72215,7	117394,6	140199,4	174631,5	253207,8	274156,4
Міністерство аграрної політики та	2542,2	3099,6	5175,1	7331,9	8235,1	12161,7	6365,2

продовольства України							
Відсоток видатків МінАПК у загальному обсягу видатків	4,5	4,3	4,4	5,2	4,7	4,8	14,5
Здійснення фінансової підтримки підприємств АПК через механізм здешевлення коротко- і довгострокових кредитів	75,0	195,0	350,00	260,0	667,0	1650,0	300,0
Відсоток фінансової підтримки через механізм кредитування	2,9	3,2	6,7	3,5	8,1	13,6	4,7
Часткова компенсація вартості складної с.-г. техніки вітчизняного виробництва	20,0	50,0	270,0	32,0	131,8	100,0	-
Відсоток часткової компенсації вартості складної сільськогосподарської техніки	0,8	1,6	5,2	0,4	1,6	0,8	-
Заходи із операцій фінансового лізингу вітчизняної с.-г. техніки	96,0	-	-	7,2	120,0	40,0	-
Відсоток фінансового лізингу	3,8	-	-	9,8	1,4-	0,3	-

Джерело: складено автором на основі Законів України «Про Державний бюджет» на відповідний рік за даними. [Електронний ресурс]. – Режим доступу :<http://ligazakon.ua>

Загальна сума фінансової підтримки зростає в 4,9 рази, проте вона не досягла мінімального рівня, який необхідний для стимулювання розвитку агропромислового виробництва. За 2003–2009 рр. державні видатки бюджету, передані Мінагрополітики України збільшилися в 2,5 рази, проте рівень їх питомої ваги скоротився з 4,5 % у 2003 р. до 2,3 % у 2009 р. На фінансову підтримку підприємств через механізм здешевлення кредитів виділялося у середньому 6,1 %. Майже мізерні відсотки на часткову компенсацію вартості складної техніки вітчизняного виробництва і фінансовий лізинг, що становить лише 1,5–2,0 % загальних видатків Мінагрополітики. Звичайно, що такий рівень бюджетного фінансування розвитку агропромислового виробництва в Україні вкрай недостатній та в рази менший за необхідний.

У табл. 2 наведено інформацію про придбання техніки у 2003–2009 рр.

Таблиця 2. Кількість придбаної сільськогосподарської техніки в Україні

Роки	Обсяги придбання техніки, усього		У тому числі							
	од.	млн грн	з частковою компенсацією		на умовах лізингу		за пільговими кредитами		ввезено іноземної техніки	
			од.	млн грн	од.	млн грн	од.	млн грн	од.	млн грн
2003	6547	527	853	85	1922	115	-	-	3772	327
2004	12076	1430	783	146	2765	324	2519	432	6009	528
2005	14304	2319	1852	503	1289	161	4452	876	6711	779
2006	15054	2573	626	106	327	53	3701	829	10400	1585
2007	29860	7252	3137	430	1505	247	3803	1018	21415	5557
2008	6595	2471	646	186	3069	1827	2881	458	-	-
2009	1242	254	851	185	391	69	-	-	-	-
Всього	85678	16826	8748	1641	11268	2796	17356	3613	48307	8776

Джерело: складено за даними сайту Мінагрополітики України [2].

Проведений аналіз даних табл. 2. свідчить, що із зростанням обсягів бюджетного фінансування збільшувалася кількість придбаної техніки. В окремі роки деякі програми не фінансувалися зовсім, що зменшувало кількість її придбання в рази. В 2003–2009 рр. питома вага придбаної вітчизняної техніки з частковою компенсацією її вартості становила 15,0 %, фінансового лізингу приблизно – 22,4 %, а за пільговими кредитами – 15,6 %. На наш погляд, ці відсотки достатньо переконливі, щоб доводити доцільність державної підтримки. Звичайно, механізм надання компенсацій за усіма програмами потребує удосконалення. До основних його недоліків слід віднести: обмеженість фінансових можливостей сільськогосподарських виробників, невеликі обсяги й нерівномірність надходження коштів з державного бюджету, ризиковість значної частини бюджетних програм через фінансування їх із спецфонду. Також слід зауважити, що структура бюджетного фінансування розвитку матеріально-технічного оснащення не вирізняється стабільністю – такий висновок можна зробити на основі аналізу питомої ваги частки видатків: явний провал спостерігається з 2009 р.

Бюджетне фінансування АПК характеризується видовою різноманітністю та незіставністю за роками. Наприклад, програми, які діяли у 2003–2011 рр. за програмною класифікацією 28002240 «Здійснення фінансової підтримки підприємств АПК через механізм здешевлення кредитів», 2801430 «Часткова компенсація вартості складної сільськогосподарської техніки вітчизняного виробництва», а також 2801490 «Заходи по операціях фінансового лізингу

вітчизняної сільськогосподарської техніки», в державному бюджеті 2012 і 2013 рр. були укрупнені в одну бюджетну програму КПКВ 2801180 «Фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі». А заплановані обсяги її у 2013 р. зменшуються у 8,5 раза. На думку Олійника, яку ми розділяємо, вважаємо недоцільним таку оптимізацію через ускладнення контролю за виконанням принципу їх цільового використання, що створює можливості для зловживань та не забезпечує ефективності використання державних ресурсів [6].

Важко не погодитися з думкою М. Дем'яненка, який вважає, що для ефективного використання бюджетних коштів за цільовими програмами підтримку слід здійснювати комплексно, яка передбачає бюджетне фінансування в межах кількох взаємозумовлених програм одночасно, оскільки відсутність фінансування або недофінансування однієї з програм може призвести до розриву всього технічного ланцюга й спричинити невиконання всієї програми [4].

У цілому, обсяги фінансування Державної цільової програми із реалізації технічної політики в агропромисловому комплексі на період до 2015 року за рахунок державного бюджету на рівні 7,6% були не виконані і постійно порушуються.

Аналіз існуючого порядку підтримки державою технічного оновлення аграрного виробництва свідчить про необхідність його вдосконалення. Особливу увагу треба звернути на її вкрай обмежені розміри.

Отже, реальне оновлення матеріально-технічної бази пов'язано з фінансовими можливостями країни, регіонів, підприємств, державних і приватних інвесторів. Тому, програма матеріально-технічного забезпечення повинна бути довготривалою, чіткою, взаємопов'язаною з потенціалом вітчизняного машинобудування і придбанням сільськогосподарської техніки за кордоном. Це означає, що в основу матеріально-технічної бази сільського господарства повинні бути закладені інноваційні розробки, які здатні вплинути на постійне оновлення виробничого потенціалу, перш за все, сільськогосподарських підприємств.

Для удосконалення механізму держпідтримки доцільно:

- визначити критерії розподілу бюджетних коштів;
- запровадити механізм участі сільськогосподарських товаровиробників у програмах державної фінансової підтримки на умовах рівного доступу та ефективного використання коштів;
- збільшити обсяги фінансування і впровадити відповідну систему контролю;
- підвищити ефективність витрат бюджету для підтримки аграрного сектора економіки шляхом запровадження програмно-цільового методу формування та використання бюджетних коштів;

– проводити моніторинг виконання бюджетних програм, за результатами якого скасовувати неефективні програми та спрямовувати фінансові ресурси на виконання тих програм, які найбільше відповідають цілям держпідтримки.

Висновки та перспективи подальших досліджень

Таким чином, можна стверджувати, що порядок виділення і фактичного спрямування бюджетних коштів на зміцнення матеріально-технічної бази сільського господарства постійно порушується і не виконується. Основними причинами такого стану є: недостатній рівень фінансування розвитку агропромислового виробництва, відсутність дієвого фінансового контролю в управлінні асигнуваннями, недосконалість механізму одержання і розподілу бюджетних коштів та порушення бюджетної дисципліни при їх використанні, щорічна зміна порядків і механізмів виділення коштів з державного бюджету, несвоєчасне їх затвердження та внесення до неодноразових змін протягом року, ускладнений порядок одержання адекватної інформації про бюджетні витрати, спрямовані на розвиток агропромислового виробництва.

Необхідно переорієнтувати адресність державної підтримки у частині оновлення основних засобів на сільгосптоваровиробників, передусім, малих і середніх форм господарювання.

Подальші дослідження необхідно спрямувати на системне вивчення і удосконалення механізму надання державної підтримки на купівлю вітчизняної техніки через стимулювання вітчизняного товаровиробника і переоснащення заводів сільськогосподарського машинобудування.

Література

1. Білоусько Я. К. Розвиток ринку сільськогосподарської техніки / [Я. К. Білоусько, А. В. Бурилко, П. А. Денисенко та ін.]. – К. : ННЦ ІАЕ, 2008. – 132 с.
2. Веб-сайт Міністерства аграрної політики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.minagro.gov.ua.
3. Гудзь О. Е. Державна програма фінансової підтримки підприємств АПК через механізм здешевлення кредитів / О. Е. Гудзь, А. В. Сомик // Економіка АПК. – 2008. – № 11. – С. 45. – 63.
4. Дем'яненко М. Я. Стан державної фінансової підтримки сільського господарства / М. Я. Дем'яненко, Ф. В. Іванина // Агропромисловий комплекс України: стан, тенденції та перспективи розвитку. – К. : ННЦ ІАЕ, 2005. – С. 233 – 235.
5. Державна цільова програма реалізації технічної політики в агропромисловому комплексі на період до 2015 року : Постанова КМУ 30.05.2007 р., № 785 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws>.

6. *Олійник О. В.* Державна підтримка матеріально-технічного забезпечення аграрних підприємств./ *О. В. Олійник, Т. В. Калашнікова* // – Економіка АПК. – 2012. – № 7. – С. 95 – 99.
 7. *Підлісецький Г. М.* Фінансовий лізинг як механізм державної підтримки техніко-технологічного забезпечення сільського господарства / *Г. М. Підлісецький, П. А. Денисенко* // Економіка АПК. – 2011. – № 4.– С. 75 – 79.
 8. Про фінансовий лізинг : Закон України від 11.12.2003 р., № 1381 – IV із змін. та доповн.[Електронний ресурс]. – Режим доступу : <search.ligazakon.ua/l_L_doc2.nsf/.../TO31381/>.
 9. Про затвердження порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для часткової компенсації вартості складної сільськогосподарської техніки вітчизняного виробництва : Постанова Кабінету Міністрів України від 28 липня 2010 р., № 647, із змін. і доповн. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <[zakon.rada.gov.ua/ laws/show/647-2010](http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/647-2010)>.
 10. Розподіл видатків державного бюджету за 2003–2009 рр. [Електронний ресурс] – Режим доступу : [http : // ligazakon.ua](http://ligazakon.ua)
-
-